

K.

Yazar:
Ayşenur Dağlı

Yazar İletişim Bilgisi:
mail@aysenurdagli.com

Yayımlayan:
www.diKraft.com

Çocuk Evliliklerinde Yaş Kıstasının Tarihsel Değişimi

İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarından
Günümüz Türkiye'ye

Ayşenur Dağlı

Çocuk Evliliklerinde Yaş Kıstasının Tarihsel Değişimi

İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarından Günümüz Türkiyesine

Bu bilgi özeti raporu **Ayşenur Dağlı** tarafından
30 Eylül 2022 tarihinde **diKraft.com**'da
yayımlanmıştır.

URL: <https://dikraft.com/cocuk-evliliklerinde-yas-kriterinin-degisimi>

Yazarın İletişim Adresleri:
mail@aysenurdagli.com
aysenur.dagli@bilkent.edu.tr

ÖZET

Anahtar Kelimeler: çocuk evlilikleri, erken evlilikler, aile hukuku, evlilik hukuku, tarih

Bu rapor, çocuk evliliklerindeki yaş kistasının tarihsel değişimini İslamiyet öncesi Türk devletlerinden 2002 Türk Medeni Kanunu'ndaki değişikliklere kadar ele alarak, kısa bir bilgi özeti mahiyetinde, göstermeyi hedeflemektedir. Kronolojik sırayla İslamiyet öncesi Türk devletleri, Osmanlı toplumu ve Türkiye Cumhuriyeti örnekleri üzerinden giderek çocuk evliliklerinin tarih boyunca toplumsal bir problem olarak var olduğu gösterilmek istenmiştir. 20. yüzyıla kadar evlilikteki kistaslar muğlak ifadelerken 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve 1926 Türk Medeni Kanunu ile minimum evlilik yaşı belirtilmiştir. Ancak belirtilen yaş hükmüne toplumda riayet edilmediği, çocuk evliliklerinin kayıt dışı olarak devam edildiği görülmektedir.

ABSTRACT

Keywords: child marriages, early marriages, family law, marriage law, history

This report aims to show, as a brief summary of information, the historical change in the age criterion in child marriages, from pre-Islamic Turkish states to the 2002 Turkish Civil Code. It aims to point that child marriage has existed as a social problem throughout the history by following the pre-Islamic Turkish states, Ottoman society and the Republic of Turkey in a chronological order. While the criteria for marriage were vague until the 20th century, the minimum age of marriage was specified with the 1917 Family Law Decree and the 1926 Turkish Civil Code. However, it is obvious even today that the society does not respect the certain age clause. Child and early marriages has still existed as a social problem.

Giriş:

1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesine göre on sekiz yaşını doldurmamış her insan çocuk sayılır. Çocuk evliliği de, UNICEF'in tanımıyla, taraflardan en az birinin 18 yaş altında olduğu resmi ya da gayriresmi evliliklerdir. Bu durumda, günümüzde çocuk tanımının ve çocuk evliliğinin tek kıstasının yaş olduğu görülmektedir. Çocuk evliliği kıstaslarının tarihsel sürecine bakıldığında ise süreklilikleri ve değişimleri aynı anda görmek mümkündür. Türkiye tarihi bağlamında çocuk evlilikleri kıstaslarının kısa bir kronolojisi, İslamiyet öncesi Türk Devletleri'ne, İslam hukuku/şer'i kanunlar çerçevesinde erken modern Osmanlı toplumuna, 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı toplumuna ve nihayetinde Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine bakılarak ortaya konulabilir.

İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarında:

İslamiyet öncesi Türk toplumlarının evliliğe herhangi bir yaş sınırlaması getirmediği görülmektedir. Bu durum, velilerin (büyük ölçüde aile babasının) kendi vesayetleri altında bulunan küçük çocukları erken yaşta evlendirebilmeleri anlamına gelmektedir. “Beşik kertmesi nişanı” pratiğiyle birlikte küçük çocukların hayatlarını geçireceği ve aile kuracağı kişiler çok küçük yaşlarda belirlenebiliyordu. “Küçük nişan” adı verilen bu uygulamayı, çocukların ergenliğe girmesiyle birlikte ikinci nişan takip etmekteydi.¹ Bazı görüşlere göre ergenlikle birlikte ikinci nişanın yapılması, eski Türklerin evlilik kıstası olarak ergenliği önemsendiğini göstermektedir. Kurtoğlu’na göre, eski Türk toplumunda çocuklar teoride küçük yaşlarda evlendirilebiliyor olsa da birlikte yaşamaya başlanabilmesi için ergenliğe girme şartı aranmaktadır.² Yani, fiili olarak evliliğin başlaması

kesin olarak belirlenmiş bir yaşa bağlı olmasa da belirli bir döneme bağlıdır. Sencer Divitçioğlu’nun KökTürkler kitabında aktardığına göre, Yenisey Mezar Taşlarından edinilen bilgiler Göktürk toplumunda erkeklerin evlilik yaşının 15-16 dolaylarında olduğunu göstermektedir. Mezar taşlarının olmaması dolayısıyla kadınların evlilik yaşlarının hesaplanması ise mümkün olmamaktadır.³ Göktürk örneğinden yola çıkarak eski Türk toplumlarında yaşlı erkeklerin kendilerinden çok genç yaştaki kadınlarla evlenmesinin yasak olduğunu ayrıca belirtmek gerekmektedir. Kısaca, İslamiyet öncesi Türklerde çocuk evliliklerinin “beşik kertmesi” gibi pratiklerle teoride yaygın olduğu ve evlilik kıstası olarak ergenliğe girmenin önemsendiği söylenebilir.

İslam Hukukuna Göre:

İslamiyet'in kabulüyle birlikte İslam hukuku evlilik ve boşanma gibi toplumsal pratikler üzerinde etkisini göstermektedir. İslam hukuku evlenme yaşı olarak herhangi bir yaş öngörmüyordu. Yani İslam, evlenme ehliyeti için mümeyyiz ya da baliğ olmayı şart koşmuyordu.⁴ İslam'ın evlilik için belirli bir şart belirlememesi, farklı ekollerin ve fıkıh alimlerinin küçüklerin evlendirilmesi hususunda farklı görüşlere sahip olmasına sebep olmuştur. Bazı alimlere göre, İslamiyet öncesi pratiklerde de görüldüğü gibi, çocuklar ergenliğe girmemiş olsalar da velileri tarafından evlendirilebilirdi. Bazı fıkıh alimlerine göre ise buluş çağına girmemiş hiçbir çocuk evlendirilmemeliydi. Ergenliğe girmemiş küçük çocuklar iyiyi, kötüyü ve bir evliliğin kurulma nedenlerini tam anlamıyla idrak edemeyeceği için çocukların evlilikleri faydasız ve hatta gereksizdi.⁵

Osmanlı Toplumunda:

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde hakim mezhep olan Hanefi mezhebine göre baliğ olmak, yani ergenliğe girmek, nikahın kurulması için gerekli bir durum değildi. Ancak nikahın hükmen geçerli olması için tam ehliyet şartı, yani akıllı ve baliğ olma şartı aranıyordu.⁶ Mahkeme huzurunda gerçekleştirilen evliliklerin kayıtlarında kızların ergenliğe girmiş olduklarını (baliğe olduklarını) özellikle belirttikleri görülmektedir. Ancak kız çocuklarının baliğe olmadan velileri tarafından evlendirilmesi örneklerine yine mahkeme kayıtlarında sıklıkla rastlanmaktadır. İslam-Osmanlı hukuku,

velileri tarafından küçük yaşta zorla evlendirilen kız çocuklarına ergenliğe ulaştıkları anda kadıya başvurarak boşanma hakkı tanımaktadır. Bu hakka “hıyarül buluğ” denmektedir.⁷ (Hanefi mezhebine göre ise kız çocukları bu hakka babaları yahut büyükbabaları tarafından evlendirilmedikleri sürece sahiptir.) 1839 tarihli Bab Mahkemesi kaydında görüldüğü üzere, yakın bir akrabası tarafından henüz ergenliğe girmemişken evlendirilen Şerife Emine, adet görüp (rüyet-i dem-i hayz) ergenliğe girdiği an mahkemeye başvurmuş ve boşanmayı talep etmiştir.⁸

Mahkeme kayıtlarının gösterdiği üzere Osmanlı’da tarafların fiziksel olarak cinsel ilişkiye hazır olmaları da evliliğin önemli kıstaslarındandı. Fiziksel olarak cinsel ilişkiye girmeye hazır olan kişiler cimâa mutîka olarak tanımlanıyordu. Ergenliğe ulaşmamış olan kız çocuklarının fiziksel olarak cinsel ilişkiye hazır oldukları kararlaştırıldığı durumda evlenmelerinin/evlendirilmelerinin önünde herhangi bir engel bulunmuyordu. Araz’a göre bu durum, Osmanlı’da ergenliğe ulaşmamış kız çocuklarının cinsellikle çok erken yaş-

larda tanıştığını göstermektedir.⁹ 1740 tarihli Üsküdar mahkeme kaydı örneğinde¹⁰, Kolancı Eyüp, Hatice’nin kızı sagîre Habibe ile nikahlı olduğunu ancak kayınvalidesinin Habibe’yi kendisine teslim etmediğini söylemektedir. Mahkeme ise Habibe’nin cimâa mutîka olduğu zaman Eyüp’e teslim edilmesi kararı ile sonuçlanmıştır. 1740 tarihli bu mahkeme kaydı, Osmanlı’da evlilik kıstası olarak cinselliğe hazırlanın önemli bir unsur olduğunu gösteren belki de binlerce örnekten biridir. Ancak ergenliğe ulaşma kıstasının göz ardı edildiği gibi, cinselliğe hazır olma kıstasının da önemsenmediği, fiziksel olarak cinselliğe hazır olmayan kız çocuklarının cinsellikle çok erken yaşta tanıştığı, bu durumda fiziksel ve psikolojik olarak zarar gördüğü birçok örneğin bulunduğunu da hatırlamak gerekmektedir.

Modernleşme/Geçiş Döneminde:

19.yüzyılın son dönemlerinde kadınların toplumsal hayata daha fazla girmesi, eğitimlerinin önemsenmesi, feminizm akımının etkisiyle birlikte kadın haklarının tartışılmasıyla birlikte evlilikte yaş tartışmaları da başlamaktadır. Özellikle, bu dönemde sayısal olarak patlama yaşayan kadın dergilerinde çocukların hangi yaşta evlenmesi gerektiğinin konuşulduğu görülmektedir. Bu tartışmaların ve Batı tarzı kanunların öncelenmesi sonucunda Türkiye tarihinde evliliği yaşla sınırlayan ilk kanun 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi olmuştur.¹¹ Bu kararnamede evlenmek isteyenler üç grup olarak değerlendirilmiştir. İlk grup olarak 18 yaşını bitiren erkekler-

le 17 yaşını bitiren kızlar yakınlarının rızalarını almadan kendi kararlarıyla evlenebilme hürriyetine sahipti. İkinci grup, buluşun alt ve üst sınırlarında (murâhik/murâhika) bulunanlardı. Bu gruptakiler ergenliğe girmişlerse ve hâkim tarafından da onanırsa evlenebilirler. Ancak kız çocukları için velinin onayını almak esastır. Üçüncü grupta buluşun/ ergenliğin alt sınırına dahi ulaşmamış küçükler vardır. Bu gruptakiler asla evlenemez ve evlendirilemezlerdi. 19.yüzyılın ortalarından itibaren Batı tarzı kanunları önceleyen Osmanlı, ilk defa evlilik ehliyeti için belirli bir yaş ortaya koyacaktır.

1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesinden sonra evlilik kıstası olarak belirli bir yaşa ulaşmış olmak esas alınmıştır. 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nda evlilik yaşı kadınlar için 17, erkekler içinse 18 olarak belirlenmiştir. Olağanüstü durumlarda ise hâkim izniyle hem erkek hem de kadın 15 yaşında evlenebilir. Aynı zamanda Türk Medeni Kanun'u resmî nikah zorunluluğu da getirmiştir. Kanunla belirlenmiş olan evlilik yaşına ve resmî nikah zorunluluğuna erken Cumhuriyet toplumunun, özellikle

ekonomik olarak gelişmemiş ve kırsal kesimlerde, ne denli riayet edeceği ise tartışma konusudur. Bu konuda Prof. Dr. Turgut Akıntürk'ün üstünde durduğu nokta dikkate değerdir. Akıntürk'e göre 1926 tarihinden bu yana Türk Medeni Kanun'u üzerindeki değişiklik teklifleri genel olarak evlilik yaşı konusunda gelmektedir.¹²

Cumhuriyet Döneminde:

Toplumun belirli bir kesiminde (özellikle kırsal kesimlerde) evlilik yaşı riayetine uyulmaması ve gayriresmi nikah kıyma usullerine başvurulması devlet nezdinde birçok gayrimeşru çocuğun dünyaya gelmesi demektir. Bu durumdan en çok kadınların ve çocukların zarar göreceğini öngören genç Cumhuriyet, 1938 tarihinde 3453 sayılı kanunla evlilik yaşını düşürmüştür. Evlilik yaşı kadınlar için 15, erkekler için 17 olarak belirlenmiştir.¹³ 1938 tarihli karardan sonra da evlilik yaşı üzerinde bir mutabakata varılamamıştır. 1971 senesi Medeni Kanun Öntasarısında evlenme yaşının tekrar düşürülmesi gündeme gelmiş, erkeğin 15 kadının ise 14 yaşını bitirmiş olması gerektiği belirtilmiştir. Bu tasarının ardında kanun dışı evlilikler, kıyılan imam nikahları ve evlilik dışı doğan çocuk problemi yattığı belirtilmiştir. 1984 yılındaki bir diğer tasarıya göre de evlilik yaşının yükseltilmesini toplumsal gerçeklere uymayaacağı için sakıncalı görmüş ve 1938 yılında kabul edilen yaş sınırının geçerliliğini koruması gerektiği belirtilmiştir. 71 ve 84 senelerinde hazırlanmış olan bu iki kanun tasarısı da yürürlüğe girmemiştir.

1999 Medeni Kanun Tasarısında ise on beş yaşındaki küçük çocuklarının evlenmesinin biyolojik ve psikolojik zararları üzerinde durularak bu yaştaki evliliklere izin verilmemesi gerektiği söylenmiştir. Ayrıca kadın ve erkek için evlilik yaşında ayırım gözetilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Bu tasarı sonucunda, 2002 tarihinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girmiş, erkekler ve kadınların evlenebilmek için 17 yaşını bitirip 18 yaşından gün almaları şart koşulmuştur. Olağanüstü evlenme yaşı ise 16 olarak belirtilmiştir.

İslamiyet Öncesi Türk Toplumlarından 2002'ye Bir Özet:

Çocuk evliliği, UNICEF'in tanımıyla, taraflardan birinin en az 18 yaşının altında olduğu resmi ya da gayri resmi evliliklerdir. Bugün Türkiye'de hukuken evlenecek kişilerin 17 yaşını tamamlayıp 18 yaşından gün alması gerekmektedir. Buna rağmen, TÜİK'in 2021 yılı istatistiklerine göre 16-17 yaşında evlenen kız çocuklarının oranı yüzde 2,3'tür. Bu orana bakıldığında toplum zihniyetinde yaş ölçütünün farklılaştığı bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu zihniyeti daha iyi anlayabilmek için evlilik kıstaslarının tarihsel sürecine odaklanmak daha kapsamlı bir bakış açısı sağlamaktadır.

İslamiyet öncesinde çocuk evlilik evliliklerinin "beşik kertmesi" gibi pratiklerle yaygın olup evlilik kıstası olarak ergenliğe girmiş olmak önemsenmektedir. Bu noktada, velilerin (büyük ölçüde aile babasının) kararı önem taşımaktadır. İslam'ın kabulüyle evlilik ve boşanma gibi toplumsal pratiklerde İslam hukuku öne çıkmaktadır. İslam Hukuku evlilik için herhangi bir kıstas öngörmemektedir. Bundan dolayı alimler arasında da farklı görüşler kendisini göstermektedir. Osmanlı toplumuna bakılacak olursa ergenliğe girmemiş kız çocuklarının evlendirildiği görülen örneklere mahkeme kayıtlarında fazlaca rastlanmaktadır. Bu kayıtların gösterdiği üzere Osmanlı toplumunda evlilik için fiziksel olarak cinselliğe hazır olmak da önemli bir kıstastır. 1917 yılında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile ilk defa evlilik için minimum yaş sınırı getirilecektir. Genç Cumhuriyet 1926 Medeni Kanun'unda evlilik yaşını kadınlar için 17, erkekler için 18 olarak belirleyecek ancak toplumun belirlenen yaş sınırıyla uymaması dolayısıyla günümüze kadar bu yaş sınırı için birçok defa değişiklik talep edilecektir.

Konu Hakkında Daha Fazla Kaynak:

1) Acar, H. İbrahim. "İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi." *Dinî Araştırmalar* 6, no.16 (Mayıs-Ağustos 2003): 125-140.

İbrahim Acar bu makalesinde İslam hukukunda küçük yaştaki evlilikler üzerine farklı fıkıh alimlerinin görüşlerine yer vermekte ve bu görüşleri kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır.

2) Ansay, Şakir. "Aile Hukuku." *İlahiyat Fakültesi Dergisi II-III*, (1952): 20-32.

Prof. Şakir Ansay, Aile Hukuku makalesinde evliliğin İslam'da hangi anlamlara geldiğini, İslam'ın farklı devirlerinde ve bizatihi Osmanlı İmparatorluğunda aile hukukunun ayrıntılarını ele almış ve yer yer bu konularda Hristiyanlık ve Musevilikle karşılaştırma yapmıştır.

3) Mandaloğlu, Mehmet. "İslamiyet'ten Önce Türklerde Aile Hukuku." *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, no.33 (2013): 133-159.

Mehmet Mandaloğlu bu makalesinde, eski Türklerde hukuki açıdan ailenin oluşmasına, eski Türk toplumlarında evlilik ve nişan merasimlerine ve Türk toplumlarında kadının statüsüne değinmektedir.

4) Toros Kurtoğlu, Yasemin. "Eski-Orta Asya Türk Devletlerinde Aile Hukuku." Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015.

Eski Orta - Asya Türk toplumlarında toplumun temelinde ailenin bulunduğunu belirten Kurtoğlu, aile kavramına ayrıntılı bir şekilde yer vermekte ve nişanlanma, evlenme, boşanma pratiklerinin nasıl işlediğine değinmektedir.

5) Akıntürk, Turgut. "Türk Medeni Kanunu'nun Evlilik Hukukuna İlişkin Hükümlerinde Yapılması Öngörülen Değişiklikler." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, no.1 (Mayıs 1972): 31-59.

Medeni Hukuk alanında çalışmalarıyla bilinen Prof. Dr. Turgut Akıntürk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1972/73 öğretim yılının açılış konuşmasında 1971 Yılında sunulan Medeni Kanun Tasarına

değınmekte ve bu tasarının hangi saiklerle evlilik yaşımda değişiklik öngördüğünü tartışmaktadır.

6) Başpınar, Veysel. "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 52, no.3 (Ağustos 2003): 79-101.

Yrd. Doç. Dr Veysel Başpınar bu makalesinde 1926 senesinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanununa getirilmesi talep edilen değişikleri kronolojik olarak sunmaktadır.

7) Araz, Yahya. "Osmanlı İstanbul'unda Çocukluk, Çocuk Evlilikleri ve Cinsellik Yaşı Üzerinde Bir Değerlendirme," Toplumsal Tarih, no.274 (Ekim 2016): 42-49.

Yahya Araz bu makalesinde, Osmanlı mahkeme kayıtlarını kullanarak Osmanlı İstanbul'unda çocukluğun ne demek olduğunu, çocuk evliliklerine toplumun nasıl yaklaştığını ve cinsellik yaşının hangi bağlamalarda ele alındığını ele almaktadır.

8) Divitçioğlu, Sencer. Kök Türkler:

Kut, Küç, Ülüğ. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.

Sencer Divitçioğlu, Türklerin aile yapından Türk diline ve efsanelere, Türklerin inançlarından savaşçılık, üretkenlik, ticaret konularına değindiği bu eseriyle Kök-Türkler üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalardan birini ortaya koymaktadır.

9) Yüksel Kaptanoğlu, İlknur ve Akadli Ergöçmen, Banu. "Early Marriage: Trends in Turkey, 1978-2008." Journal of Family Issues 35, no. 12 (2014): 1077-1724.

Bu makale, 1978'den 2008'e kadar 30 yıllık bir süre içinde Türkiye'de erken ve çocuk yaşıta evlilik eğilimlerini ve bunlarla ilişkili faktörlerini, 1978 Türkiye Doğurganlık Araştırması ve 2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerine dayanarak analiz etmektedir.

10) Çocuk Evlilikleri ve İlişkili Kavramlar Sözlüğü. Hazırlayan: Selen Doğan. Ankara.

Uçan Süpürge Vakfı editörlerinden Selen Doğan'ın hazırlamış olduğu bu sözlük, Türkiye'de çocuk evlilik-

leri kavramının belirsizliği üzerine hazırlanmış olup çocuk evliliklerinin yaratmış olduğu hastalık ve rahatsızlıklardan bu konudaki hukuki düzenlemelere geniş bir kavram haritası sunmaktadır.

11) Karaca, Buket. "Too young to marry. Child marriage in Turkey : de jure and de facto obligations under international and European law." Yüksek Lisans Tezi, Maastricht Üniversitesi, 2013-1014.

Buket Karaca, Maastricht Üniversite'sinde yazmış olduğu yüksek lisans tezinde, Türkiye'deki çocuk yaşta evlilikleri, Türkiye'nin Uluslararası ve Avrupa Hukuku kapsamındaki hukuki ve fiili yükümlülüklerine bakarak incelemektedir.

12) Yaman, Melda. "Child Marriage: A Survival Strategy for Syrian Refugee Families in Turkey?" Women, Migration and Asylum in Turkey, der. Lucy Williams, Emel Coşkun, Selmin Kaşka. Palgrave Macmillan, 2020.

Bir saha araştırmasına dayanan makalesinde Melda Yaman, Suriyeli kızların çocuk yaşta evliliklerinin

Suriyeli aileler için nasıl bir hayatta kalma stratejisi ve kızların bedeni ve cinselliği üzerinde ataerkil bir tahakküm kurmanın bir yolu olduğunu araştırmaktadır.

13) Ergöçmen, A. Banu, Keskin, Faruk ve Yüksel-Kaptanoğlu, İlknur. Child, Early and Forced Marriage in Turkey, Data Analysis of Turkey Demographic and Health Surveys 1993-2018. UNFPA Turkey, Aralık 2020.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA Türkiye) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü işbirliğiyle hazırlanan "Türkiye'de Çocuk, Erken ve Zorla Evlilik: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 1993-2018 Veri Analizi" raporu, çocuk yaşta evliliklerin son 25 yılına ışık tutmakta ve çocuk yaşta evliliklere karşı yürütölen programlara rehberlik etmektedir.

Son Notlar:

1. Mehmet Mandaloğlu, "İslamiyet'ten Önce Türklerde Aile Hukuku," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, no.33 (2013): 141.
2. Yasemin Toros Kurtoğlu, "Eski-Orta Asya Türk Devletlerinde Aile Hukuku," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015), 42.
3. Sencer Divitçioğlu. *Kök Türkler: Kut, Küç, Ülüg* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000), 167.
4. Şakir Ansay, "Aile Hukuku," *İlahiyat Fakültesi Dergisi II-III*, (1952): 27.
5. H. İbrahim Acar, "İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi," *Dinî Araştırmalar* 6, no.16 (Mayıs-Ağustos 2003): 133.
6. Age. 127.
7. Yahya Araz. "Osmanlı İstanbul'unda Çocukluk, Çocuk Evlilikleri ve Cinsellik Yaşı Üzerinde Bir Değerlendirme," *Toplumsal Tarih*, no.274 (Ekim 2016): 47.
8. İstanbul Kadı Sicilleri, Bab Mahkemesi 397 Numaralı Sicil (H. 1255 1256 / M. 1839-1840)
9. Araz, 45.
10. İstanbul Kadı Sicilleri, Üsküdar Mahkemesi 403 Numaralı Sicil (H. 1154-1155 / M. 1740-1742)
11. "Hukuk-ı Aile Kararnamesi," TDV İslam Ansiklopedisi, Erişim tarihi 30 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi>
12. Turgut Akıntürk, "Türk Medeni Kanunu'nun Evlilik Hukukuna İlişkin Hükümlerinde Yapılması Öngörülen Değişiklikler," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, no.1 (Mayıs 1972): 32.
13. Veysel Başpınar, "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52, no.3 (Ağustos 2003): 82.

www.diKraft.com

Bu rapor, çocuk evliliklerindeki yaş kıstasının tarihsel değişimini, İslamiyet öncesi Türk devletlerinden 2002 Türk Medeni Kanunu'ndaki değişikliklere kadar ele alarak, kısa bir bilgi özeti mahiyetinde göstermeyi hedeflemektedir.